

**Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
Міністерства освіти і науки України**

**Електронне наукове видання
«Порівняльно-аналітичне право»**

№ 1, 2015

**Ужгородський національний університет
Ужгород 2015**

ББК 72.96.67
УДК 001:34

Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Головний редактор:** **Бисага Юрій Михайлович** – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
- Заст. гол. редактора:** **Бєлов Дмитро Миколайович** – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
- Відповідальний секретар:** **Рогач Олександр Янович** – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
- Члени редакційної колегії:** **Фазикос Василь Георгійович** – кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
Ярема Василь Іванович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри господарського права юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
Семерак Олександр Созонович – кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
Лемак Василь Васильович – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
Лазур Ярослав Володимирович – доктор юридичних наук, професор, в.о. декана юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
Сідак Микола Васильович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри господарського права юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
Бєдь Віктор Васильович – доктор юридичних наук, професор, ректор Карпатського університету ім. А. Волошина
Федоренко Владислав Леонідович – доктор юридичних наук, професор, заступник начальника Навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання – декан юридичного факультету Національної академії внутрішніх справ
Севрюков Олександр Павлович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального та конституційного права Люберецької філії Російського державного соціального університету (м. Люберці, Російська Федерація)
Кубічек Павел – професор, доктор права, кандидат юридичних наук, декан юридичного факультету Університету Коменського в м. Братислава (Словацька Республіка)
Патакійова Марія – професор, доктор права, кандидат юридичних наук, проректор Університету Коменського в м. Братислава (Словацька Республіка)
Марек Карел – професор, доктор права, кандидат юридичних наук, професор кафедри підприємницького права юридичного факультету Університету Масарика в м. Брно (Чеська Республіка)
Гайніш Едіта – доктор права, доктор філософії у сфері права, юридичний факультет Університету Коменського в м. Братислава (Словацька Республіка)
Жежикова Мартина – кандидат юридичних наук, докторант юридичного факультету університету П.Й. Шафарика у м. Кошице (Словацька Республіка)
Ленгер Яна Іванівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»
Ступник Ярослав Валерійович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та міжнародного кримінального права ДВНЗ «УжНУ»

Видання «Порівняльно-аналітичне право» включено до переліку наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з юридичних дисциплін.

Наказ Міністерства освіти і науки України № 463 від 25 квітня 2013 р.

*Рекомендовано до опублікування Вченою радою
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 4 від 28 квітня 2015 року*

Кондратенко В.М. СУТНІСТЬ ПРОЗОРОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....	188
Корнева Т.В. МОДЕРНІЗАЦІЯ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	191
Кравчук М.Ю. ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ: МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ.....	194
Микульця І.І. РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ.....	196
Надобко С.В. ХАРАКТЕРИСТИКА КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ».....	199
Ніщимна С.О. РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАГАЛЬНОПРАВОВИХ ПРИНЦИПІВ У ФІНАНСОВОМУ ПРАВІ.....	202
Павлович-Сенета Я.П. ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	207
Пересоляк В.І. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН У МИТНІЙ СФЕРІ.....	211
Сердюченко О.В. ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	214
Тадєєва О.М. ФОРМИ ПРОВАДЖЕНЬ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ПУБЛІЧНОГО МАЙНА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....	218
Тильчик О.В., Нерода Ю.Ю. ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА ТА ПОЛЬЩІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	223
Fedchyshyn Yu. СТАВКИ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	226
Фоміч Г.В. ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ.....	229
Хуткий О.В., Левчук С.В. ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	232
Царенко О.М. ПОРЯДОК В'ЇЗДУ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНУ ТЕРИТОРІЮ ТА ВИЇЗДУ З НЕЇ: ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАКРІПЛЕННЯ.....	234
Шишов О.О. ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ ПОДАТКОВОЇ (АДМІНІСТРАТИВНОЇ) СКАРГИ.....	238

РОЗДІЛ 8

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО.....	242
Брайченко С.М., Смаглій В.А. КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД ЗЛОЧИННІСТЮ.....	242
Громко В.Я. ОСНОВНІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ЧАСТИНІ ВСТАНОВЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ.....	245
Казміренко В.О. НАСИЛЬСТВО ЯК СПОСІБ ВЧИНЕННЯ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ.....	250
Кедик В.П. СУКУПНІСТЬ УМОВ, ЗА ЯКИХ ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ВИРОКУ СУДУ ІНОЗЕМНОЇ ДЕРЖАВИ МОЖУТЬ БУТИ ВРАХОВАНІ В УКРАЇНІ.....	254
Красницький І.В., Старостенко О.В. ВИДИ ТА ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ ПОЗИЧАЛЬНИКАМИ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ КРЕДИТУВАННЯ.....	258
Лисенко М.І. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІЗОЛЯЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....	261
Максимів І.І. ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТИВНИХ ПРИЧИН ДИТЯЧОГО ЖЕБРАЦТВА.....	264
Павленко Т.А. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ВБИВСТВО» У ДОКТРИНІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ.....	268
Політова А.С. ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ.....	271
Прокоф'єва-Янчиленко Д.М. УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....	275
Степаненко О.В. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ДОЦІЛЬНОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОЇ ЗАКОНОТВОРЧОСТІ.....	277

РОЗДІЛ 9

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА;

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ.....	282
Белецкая А.А. ЕКСПЕРТИЗА ОТРАВЛЕНИЙ ФУНКЦИОНАЛЬНЫМИ ЯДАМИ.....	282
Гецько М.М. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ТА ОБВИНУВАЧЕНОГО ВІД ПОРУШЕНЬ ІЗ БОКУ ПРОКУРОРА ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....	285
Грига М.А. НЕОБХІДНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОЧЕРКОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПИСІВ, ВИКОНАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНІЧНИХ ПРИЙОМІВ.....	287

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ВБИВСТВО» У ДОКТРИНІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ

THE DEFINITION OF «MURDER» IN THE DOCTRINES OF CRIMINAL LAW AND THE LEGISLATIVE LEVEL

Павленко Т. А.,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
сектора дослідження кримінально-правових
проблем боротьби зі злочинністю
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України*

У статті окреслено основні теоретичні підходи науковців щодо визначення поняття вбивства. Проаналізовано ознаки даного явища (протиправність, умисна форма вини, заподіяння смерті іншій людині). На основі цього аналізу визначено поняття «вбивство».

Ключові слова: вбивство, ознаки вбивства, протиправність, винність, умисна форма вини, заподіяння смерті іншій людині.

В статье обозначены основные теоретические подходы ученых к определению понятия убийства. Проанализированы признаки данного явления (противоправность, умышленная форма вины, причинение смерти другому человеку). На основе этого анализа определено понятие «убийство».

Ключевые слова: убийство, признаки убийства, противоправность, виновность, умышленная форма вины, причинение смерти другому человеку.

The article outlines a in theoretical approaches to the definite on of scientists murder. We analyzed the characteristics of this phenomenon (illegality, intentional form of guilt, causing the death of anothe person). Based on this analysis the concept of «murder».

Key words: murder, murder signs, illegality, guilt, intentional form of guilt, causing the death of another person.

Постановка проблеми. Історично склалося так, що зміст злочинних посягань на життя людини майже завжди асоціюється з убивством. І це не дивно, адже всі ці злочини, крім одного (принаймні згідно чинного Кримінального кодексу), являють собою різні види вбивств, а доведення до самогубства хоча і не являється вбивством у повному розумінні, але є дуже близьким до нього за своєю природою та наслідками, які переслідує винний в доведенні до самогубства. У ч. 1 ст. 115 Кримінального кодексу України вперше надано законодавче визначення поняття вбивства, основане на узагальненні вироблених науковцями формулювань даного явища. Однак таке закріплення не внесло однозначного розуміння того, що ж слід розуміти під «вбивством». Тож дискусії щодо визначення поняття «вбивство» продовжують точитися між науковцями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою написання статті стали праці вітчизняних та зарубіжних учених у галузі кримінального права, зокрема Ю. В. Бауліна, Г. Н. Борзенкова, В. І. Борисова, С. В. Бородіна, В. К. Гришука, А. А. Жижилєнка, М. І. Загороднікова, О. П. Караніколи, М. П. Короленка, В. М. Куц, Н. Є. Маковецької, В. М. Мамчура, А. А. Музики, Л. А. Остапенко, А. А. Піонтковського, В. І. Толмосова, Я. О. Триньової, М. І. Хавронюка, М. Д. Шаргородського та інших.

Мета статті полягає у розкритті поняття «вбивство» крізь призму ознак даного явища.

Виклад основного матеріалу. Вбивство як злочин вперше згадувалось в пам'ятках руського права ще у договорах князів Олега та Ігоря з греками у 911 та 945 роках [1, с. 158-159] та у договорі київського князя Ігоря з візантійським імператором 945 р. [2, с. 62]. Але в даних нормах не має визначення поняття вбивства. Однак, як зазначає Стромілова Н. П., були виділені суб'єкти (русин, грек) та об'єкт злочину (життя) [3, с. 30-31].

Перша спроба визначити поняття вбивства мала місце у Руській Правді, відповідно до якої вбивство розумілося як «душогубство» [4, с. 47]. Звід законів Російської імперії 1832 року визначав вбивство через поняття «смертоубийство» [5, с. 246-247]. З того часу і до набуття чинності КК України 2001 р. у кримінальному законодавстві, що діяло

на території нашої держави, поняття вбивство не давалось. Так, наприклад, за Кримінальним кодексом УРСР 1922 р. визначалося, якщо об'єктом злочину виступало лише життя людини, то цей злочин визнавався вбивством [6, с. 6]. Певно відмова законодавця закріпити визначення поняття вбивства пов'язана з тим, що він виходив із припущення, що це поняття є загально визнаним. Однак, як слушно зазначають С. Д. Бережний та К. С. Бережний, поняття вбивства у життєвому розумінні не розкриває і не може розкрити зміст юридичних ознак даного виду злочину. Слово «вбити», крім позбавлення життя, у побутовому спілкуванні має й інші значення. Це означає, що поза сферою дії кримінального законодавства під терміном «вбити» іноді мають на увазі не лише злочинне позбавлення життя, а й спричинення побоїв, мордувань, доведення до повного відчаю (моральне вбивство), знищення тощо [5, с. 247]. В Універсальному тлумачному словнику української мови визначається, що «убивство» (вбивство) – це дія за значеннями убивати, «убити» означає насильницьке позбавлення життя як карний злочин [7, с. 295]. За С. І. Ожеговим «убить» – позбавити життя, а «убивство» – злочинне позбавлення життя кого-небудь [8, с. 96]. В. І. Даль визначав слово «убить» як «зашибить», «вдарити до смерті», а «вбивство» – як позбавлення кого-небудь життя, як злочин [9, с. 457].

У кримінально-правовому сенсі термін «убивство» сприймається у вужчому значенні, ніж його трактують в літературі загалом, оскільки для настання кримінальної відповідальності за вбивство необхідна наявність певних ознак, які свідчили б про вчинення злочину [10, с. 2; 11, с. 88].

В теорії кримінального права можливо виділити два підходи до визначення поняття вбивства. Прибічники першого з них визначають вбивство як протиправне умисне або необережне позбавлення життя іншої людини. Ш. С. Рашковська надає таке визначення [12, с. 8]. А. А. Піонтковський також визначав вбивство як протиправне умисне або необережне позбавлення життя людини [13, с. 21]. М. К. Аніянц зазначав, що протиправне, винне позбавлення життя – це вбивство незалеж-

но від того, чи виражалась вина суб'єкта злочину у формі умислу чи необережності [14, с. 16]. Г. О. Мендельсон також пропонує під убивством розуміти умисне або необережне протиправне позбавлення життя іншої людини [15, с. 5]. О. О. Жижилєнко визначав вбивство як позбавлення винним життя іншої людини, зауважуючи при цьому, що вбивство за Кримінальним кодексом можливе як за наявності умислу, так і з необережності; при цьому необережне вбивство створює особливий вид вбивства [16; 6; 12]. Більш широке визначення вбивства надав М. І. Загородніков. На думку вченого, вбивство – це протиправне умисне або необережне позбавлення життя іншої людини, якщо спричинення смерті є підставою для кримінальної відповідальності [17, с. 5]. С. В. Бородин визначає вбивство як передбачене Особливою частиною Кримінального кодексу винне діяння, що посягає на життя іншої людини та заподіює їй смерть [18, с. 8]. В. І. Борисов та В. М. Куц визначають вбивство як протиправне, умисне або необережне позбавлення життя іншої людини [19, с. 6].

Прибічники другого підходу визначають вбивство лише як умисне діяння. М. Д. Шаргородський підкреслював, що вбивство необхідно розуміти лише як умисне неправомірне позбавлення життя іншої людини. Відповідно, на думку науковця, недоцільно називати вбивством випадки необережного позбавлення життя. При цьому вчений наводить конкретні аргументи на користь своєї позиції. Перший з них зводиться до того, що М. Д. Шаргородський звертає увагу на те, що під терміном «вбивця» у повсякденному житті не розуміється особа, яка необережно позбавила життя іншу людину, і з кримінально-політичної точки зору недоцільно вживати поняття найбільш тяжкого злочину проти особи до випадків необережного діяння. Другий аргумент будується на досвіді зарубіжних держав, в багатьох з яких термін, ідентичний слову «вбивство», застосовується лише до найбільш тяжких випадків протиправного умисного позбавлення життя іншої людини. Третій аргумент базується на філологічному визначенні терміну «вбивство», згідно якого «вбивство» вживається для позначення цілеспрямованих дій, хоча і в дуже широкому його розумінні. Науковець звертає увагу на те, що ні у кого не виникає сумнівів в тому, що самогубця, тобто, особа, яка вбиває сама себе є особою, яка загинула внаслідок своєї необережності [20, с. 36-38].

Позиція щодо виключення необережного позбавлення життя з поняття вбивства піддалася критиці. Аргументи у критиці висувалися різні. Наприклад, М. К. Аніянц зазначав, що з поняттям «вбивство» тісно пов'язано уявлення людей про вчинення тяжкого злочину, яке повинно бути збережене, коли йдеться про вбивство з необережності [14, с. 15]. А. А. Піонтовський, Г. Л. Крігер зауважували, що визнання необережного позбавлення життя не вбивством, а іншим злочином здатне лише послабити негативну моральну оцінку даного злочину з боку кримінального права [21, с. 21]. М. І. Загородніков підкреслював, що звуження поняття вбивства лише до умисної форми вини може призвести до послаблення боротьби з небезпечними злочинами проти життя [17, с. 20].

Разом з тим низка науковців сучасності підтримала позицію М. Д. Шаргородського. Зокрема, Ю. В. Баулін запропонував таке формулювання поняття вбивства – протиправне умисне позбавлення життя іншої особи, учинене суб'єктом злочину за відсутності обставин, що виключають протиправність такого діяння [22, с. 18]. М. П. Короленко пропонує таке визначення поняття вбивства – умисне протиправне позбавлення життя іншої особи, народженої людиною [23, с. 37]. Я. О. Триньова запропонувала розуміти під убивством умисне злочинне насильницьке протиправне заподіяння смерті іншій людині [24, с. 54].

В цілому, як зазначають С. Д. Бережний та К. С. Бережний, незважаючи на різноманітність у визначенні поняття вбивства, науковці здебільшого погоджуються із та-

кими його ознаками: протиправність, винність, заподіяння смерті іншій особі [5, с. 249].

Що ж необхідно розуміти під протиправністю діяння, яке передбачене Кримінальними кодексом? Як зазначає Ю. В. Баулін, дореволюційні криміналісти, більшість радянських криміналістів до прийняття Основ кримінального законодавства Союзу РСР та союзних республік, сучасні західні вчені виходять з того, що протиправність, як ознака злочину, – протиріччя діяння так званому об'єктивному правопорядку, тобто нормам і неюридичним регуляторам, що передбачають заборони (межі) в поведінці суб'єктів права. Саме порушення цих меж і визнається протиправним діянням [22, с. 18-19]. Іншими словами протиправність – це порушення суспільно-небезпечним діянням кримінально-правової норми [11, с. 90]. Отже виникає питання, навіщо у визначенні поняття вбивства передбачати знову ознаку протиправності, якщо вбивство і так протиправне згідно КК. Деякі вчені пропонують з метою термінологічного розвантаження кримінального закону та недоцільності використання слова «протиправність» у визначенні вбивства, що дається законодавцем у ч. 1 ст. 115 КК України, враховуючи те, що будь-яке діяння, що міститься в Особливій частині КК України, характеризується такою ознакою як протиправність, виключити цю ознаку [25, с. 390; 26, с. 6]. Однак існують випадки правомірного позбавлення життя іншої людини. Наприклад, не є вбивством, а навпаки є правомірним позбавлення життя іншої людини під час необхідної оборони, крайньої необхідності, затримання злочинця, виконання наказу тощо. Тож слід підтримати точку зору науковців, які виділяють протиправність як ознаку вбивства [22, с. 19; 27, с. 18; 28, с. 23].

Наступною ознакою вбивства є вина. Згідно чинного Кримінального кодексу України вина при вчиненні вбивства може бути і у формі умислу, і у формі необережності. У ч. 1 ст. 115 КК України, як зазначалося, вперше надано законодавче закріплення поняття вбивства, а саме, вбивство визначається як умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині. Виходячи із такого законодавчого визначення вбивство – це завжди умисне діяння. І ось тут ми стикаємося із тим, що законодавець суперечить сам собі. По-перше, сама стаття 115 КК має назву «Умисне вбивство», і, по-друге, КК України містить статтю 119 під назвою «Вбивство через необережність». Тож виходить, що з огляду на назву статті 115 та статтю 119 КК вбивство є як умисне, так і необережне заподіяння смерті. Маємо справу з очевидною помилкою. На чому наголошують В. К. Гришук та Н. Є. Маковецька, і говорять про те, якщо підставити наведене в ч. 1 ст. 115 КК визначення в назву та диспозицію ч. 1 ст. 119 КК, то отримаємо: «умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, вчинене через необережність» [29, с. 16].

Науковці пропонують різні шляхи виправлення такої помилки. Так, С. Д. Шапченко та С. С. Яценко говорять про те, що відсутність у диспозиції ч. 1 ст. 115 КК України терміну «умисне вбивство» треба розглядати як редакційну неточність, оскільки зміст назви ст. 115, зміст диспозиції ч. 2 ст. 115 та назви ст. 119 КК дозволить зробити однозначний висновок про те, що у ч. 1 ст. 115 КК передбачена відповідальність за умисне вбивство без обтяжуючих обставин, а кримінально-правовий зміст її диспозиції має встановлюватись, виходячи з формулювання «умисне вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині...» [30, с. 233]. В. М. Мамчур навпаки говорить про те, що вбивство має бути визначено в законі лише як умисне позбавлення життя іншої людини. А в тій статті КК, яка передбачає відповідальність за необережне позбавлення життя іншої людини, необхідно вжити формулювання «заподіяння смерті» замість терміну «вбивство» [31, с. 71-73]. Також В. М. Мамчур констатує, що таке кримінально-правове формулювання суперечить правилом законодавчої техніки, оскільки не можна, визна-

чивши вбивство як умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, надалі використовувати цей термін для позначення необережного діяння [32, с. 7]. В принципі погоджуючись з такою позицією, М. І. Хавронюк зазначає, що проблема тут полягає не стільки в правилах законодавчої техніки, скільки у різному правовому змісті двох зазначених кримінально-правових явищ. Для обох характерним є один вид суспільно небезпечного наслідку – смерть людини, але діяння, які призводять до нього, є істотно різними. Власне останнє, а не правила законодавчої техніки є визначальним щодо недопустимості позначення позбавлення життя за необережності терміном «вбивство» [33, с. 652]. Такий підхід до визначення поняття вбивства, по суті, є поверненням до позиції М. Д. Шаргородського, що видається цілком обґрунтованим, на що звертають увагу й інші науковці [29, с. 18].

В. К. Гришук та Н. Є. Маковецька пропонують два можливі підходи щодо виходу зі ситуації, що склалася через помилку законодавця: а) визначити в ч. 1 ст. 115 КК України вбивство як винне протиправне заподіяння смерті іншій людині, або б) змінити назву і текст ст. 119 КК України, виключивши з цього поняття «вбивство» та замінивши його на поняття «позбавлення життя», наголошуючи, що другий підхід є більш доцільним. Тоді і в назві статті, і в тексті ст. 119 КК, наголошують науковці, буде словосполучення «позбавлення життя через необережність», що на їх думку, цілком узгоджуватиметься з поняттям вбивства, закріпленого у ч. 1 ст. 115 КК України [29, с. 18]. Щодо використання словосполучення «позбавлення життя через необережність» у ст. 119 КК України, то на думку деяких вчених ця позиція є спірною. Зокрема С. М. Фітьковський зазначає, що термін «позбавлення» означає «забирати, віднімати щось у кого-небудь, залишити кого-, що-небудь без чогось, знищити», тобто «позбавити життя» означає «забрати життя, залишити кого-небудь без життя, знищити». Тож на думку вченого виникає питання – чи можна вважати особу, яку не вбили, але заподіяли таких тяжких тілесних ушкоджень, унаслідок яких вона буде прикута до ліжка в подальшому або в неї порушиться психічна діяльність через пережите, такою, що не позбавлена нормального життя, не знищеною? Сам науковець говорить, що це питання риторичне, і вважає, що в диспозиції ст. 119 КК України має бути обов'язкова вказівка на наслідок діяння, тобто смерть, що дасть змогу уникнути розбіжностей у тлумаченні закону [11, с. 89-90]. Вбачається, що такий підхід є обґрунтованим. Слід зазначити, що і В.К. Гришук у своїй науковій статті дійшов висновку, що в назві ст. 119 КК та її змісті доцільно вживати словосполучення «заподіяння смерті через необережність» [34, с. 407-415]. Л. А. Остапенко також говорить, що законодавче визначення поняття вбивства не охоплює випадків необережного позбавлення життя іншої людини (ст. 119 КК),

тому цей злочин правильно буде назвати заподіянням або спричиненням смерті через необережність [35, с. 4], така позиція є цілком виправданою.

Останньою ознакою вбивства є заподіяння смерті іншій особі. У ч. 1 ст. 115 КК України передбачено відповідальність за заподіяння смерті іншій людині. Як зазначає А. А. Музика, є очевидним, що поняття «особа» і «людина» далеко не завжди тотожні, але в контексті кримінального закону вони вживаються як синоніми [36, с. 15]. Дійсно, коли використовують термін «людини», звичайно мають на увазі особу, персону, індивід, індивідуум [37, с. 586-587].

Слід підкреслити, що важливим при виділенні зазначеної ознаки є те, що смерть заподіюється саме іншій людині. Такою вказівкою у законі підкреслюється, що заподіяння смерті самому собі (самогубство) не розглядається як злочин, і в разі невдалої спроби суїциду особа не підлягає за це відповідальності. І це положення закону є цілком виправданим, оскільки історія знає випадки, коли за самогубство передбачалась відповідальність. Наприклад, за Воїнським артикулом 1715 р. передбачалося так зване покарання за самогубство – тіло самогубці волочили по обозу або вулиці до безчесного місця і там закопували (Арт. 164 глава XIX) [4, с. 360].

Також, як зазначають В. К. Гришук та Н. Є. Маковецька, ознака вбивства – заподіяння смерті іншій людині вказує на те, що не є вбивством позбавлення життя не людини, а якоїсь іншої живої істоти. Так, зокрема, не можна розглядати як вбивство позбавлення життя тварин чи інших живих істот. У зв'язку з цим постає теоретичне питання про те, чи може бути вбивством позбавлення життя клона людини [29, с. 37]. На цю проблему звертає увагу і А. А. Музика [36, с. 15], який ще у 2004 році говорив про те, що в Україні не існує не лише нормативно-правової бази, а й теоретичної моделі розв'язання проблеми клонування. Це питання й досі залишається не розв'язаним, не зважаючи на ряд законопроектів, що внесені до Верховної Ради України. Напевно слід погодитися з А. А. Музикою у тому, що реалії сьогодення, зокрема пов'язані з розвитком і досягненнями наукових сфер життя, вимагають не лише передбачення кримінальної відповідальності за клонування людської істоти, а й закріплення права такої істоти на життя у разі її появи на світ. Тобто, йдеться про те, що клон людини має однозначно перебувати під кримінально-правовою охороною на законних підставах [36, с. 15].

Висновки. Підводячи підсумки аналізу доктринального та законодавчого визначення поняття «вбивство», вважаємо за необхідне зазначити, що під вбивством необхідно розуміти умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині. Ознаками вбивства є протиправність, умисна форма вини, заподіяння смерті іншій людині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Эверс И. Ф. Древнейшее русское право / И. Ф. Эверс – СПб.: Тип. Штаба Отдельного корпуса внутренней стражи, 1835. – 422 с.
2. Сборник документов по истории СССР / Под ред. В. В. Мавродина: В 2-х ч. – М.: Высшая школа, 1970. – Часть 1 IX – XIII в. – 576 с.
3. Стрмилова Н. П. Развитие норм об уголовной ответственности за убийство / Н. П. Стрмилова // История государства и права. – 2002. – № 6. – С. 30-31.
4. Российское законодательство X – XX веков: В 9-ти т. / Под ред. О. И. Чистякова. – М.: Юридическая литература, 1984. – Т. 1. – Законодательство Древней Руси. – 430 с.
5. Бережний С. Д. Основні підходи до визначення поняття «вбивство» в теорії кримінального права та за Кримінальним кодексом України / С. Д. Бережний, К. С. Бережний // Університетські наукові записки. – 2011. – № 3 (39). – С. 246-254.
6. Литвин О. П. Злочини проти життя: навч. посібник / О. П. Литвин. – К.: Видавництво Європ. ун-ту, 2002. – 232 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпін: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
8. Ожегов С. И. Словарь русского языка: толковый словарь / С. И. Ожегов [ред. Н.Ю. Шведова]. – М.: Рус. яз., 1991. – 796 с.
9. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка / В. И. Даль. – М., 1995. – Т. 4. – 684 с.
10. Маковецька Н. Є. Поняття вбивства за кримінальним правом України та Республіки Польща / Н. Є. маковецька // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 1. – С. 1-11.
11. Фітьковський С. М. До питання визначення поняття «вбивство» у кримінальному праві України / С. М. Фітьковський // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 5. – Т. 3. – С. 87-92.
12. Рашковская Ш. С. Преступления против жизни, здоровья, свободы и достоинства личности: Лекции для студентов ВЮЗИ / Под ред. А. Н. Васильева. Мин-во высш-го образования СССР. – М., 1956. – 87 с.
13. Пионтковский А. А. Курс советского уголовного права / А. А. Пионтковский. – М., 1971. – Т. 5. – 416 с.

14. Анианц М. К. Ответственность за преступления против жизни по действующему законодательству союзных республик / М. К. Анианц. – М. : Юрид. лит., 1964. – 212 с.
15. Мендельсон Г. А. Уголовная ответственность за убийство и телесные повреждения / Г. А. Мендельсон. – М. : Государственное издательство юридической литературы, 1962. – 40 с.
16. Жижиленко А. А. Преступления против личности / А. А. Жижиленко. – М.-Л.: Государственное издательство, 1927. – 141 с.
17. Загородников Н. И. Преступления против жизни по советскому уголовному праву / Н. И. Загородников. – М. : Госюриздат, 1963. – 276 с.
18. Бородин С. В. Ответственность за убийство: Квалификация и наказание по российскому праву / С. В. Бородин. – М. : Юрист, 1994. – 216 с.
19. Борисов В. И. Преступления против жизни и здоровья: вопросы квалификации / В. И. Борисов, В. Н. Куц. – Харьков: Консум, 1995. – 104 с.
20. Шаргородский М. Д. Преступления против жизни и здоровья / М. Д. Шаргородский. – М. : Юридическое издательство МЮ СССР, 1948. – 512 с.
21. Курс советского уголовного права / Ред. кол.: А. А. Пионтковский и др. – М. : Наука, 1970–1971. – Т. 5: Преступления против личности, ее прав. Хозяйственные преступления / А. А. Пионтковский, П. С. Ромашкин, Г. Л. Кригер. – М. : Наука, 1971. – 571 с.
22. Баулін Ю. В. Протиправність як ознака вбивства / Ю. В. Баулін // Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи: матер. наук-практ. Конф. (Харків 22-23 квітня 2004 р.) / Редкол. : В. В. Сташис (голов. ред.) та ін. – К.-Х. : Юрінком Інтер, 2004. – С. 18-19.
23. Короленко М.П. Кваліфікація і класифікація умисних вбивств при обтяжуючих обставинах : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / М.П. Короленко. – Одеса, 2002. – 203с.
24. Триньова Я. О. Кримінально-правова оцінка позбавлення життя іншої людини з жалю до неї: [монографія] / Я. О. Триньова. – К. : Софія-А ЛТД, 2008. – 230 с.
25. Каранікола О. П. Поняття та ознаки вбивства / О. П. Каранікола // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского: Серия «Юридические науки». – 2013. – Т. 26 (65) – № 1. – С. 388-393.
26. Каранікола О. П. Умисне вбивство заручника або викраденої людини: кримінально-правова, кримінологічна характеристика та протидія: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / О. П. Каранікола. – Харків, 2015. – 20 с.
27. Толмосов В. И. Преступления против личности: краткий курс лекций / В. И. Толмосов. – Самара: Самар.гуманит.акад., 2009. – 172 с.
28. Борзенков Г. Н. Квалификация преступлений против жизни и здоровья: учебно-практическое пособие / Г. Н. Борзенков. – М. : ИКД «Зерцало-М», 2005. – 144 с.
29. Гришук В. К. Умисні вбивства за кримінальним правом України та Республіки Польща: юридичний аналіз складів злочинів: [монографія] / В. К. Гришук, Н. Є. Маковецька. – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2012. – 368 с.
30. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: за станом законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2001 р. / За редакцією С. С. Яценка. – К. : А.С.К., 2002. – 936 с.
31. Мамчур В. Проблема визначення поняття вбивства в кримінальному праві України / В. Мамчур // Право України. – 1999. – № 3. – С. 71-73.
32. Мамчур В. М. Кримінальна відповідальність за умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / В. М. Мамчур. – К., 2003. – 20 с.
33. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: [монографія] / М. І. Хавронюк. – К. : Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.
34. Гришук В. К. Юридичний аналіз основного складу умисного вбивства за Кримінальним кодексом України 2001 р. / В. К. Гришук // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2002. – Випуск 37. – С. 407-415.
35. Остапенко Л. А. Кримінально-правова характеристика умисних вбивств при пом'якшуючих обставинах (статті 116, 117, 118 КК України): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Л. А. Остапенко. – К., 2003. – 20 с.
36. Музика А. А. Вбивство: деякі міркування щодо кримінально-правових досліджень в Україні (2001–2003 рр.) / А. А. Музика // Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи: матер. наук-практ. Конф. (Харків 22-23 квітня 2004 р.) / Редкол. : В. В. Сташис (голов. ред.) та ін. – К.-Х. : Юрінком Інтер, 2004. – С. 14-18.
37. Александрова З. Е. Словарь синонимов русского языка / Под ред. Л. А. Чешко. – 2-е изд., стереотип. – М. : «Советская энциклопедия», 1969. – 600 с.

УДК 342.841

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ

COMBATING CORRUPTION BY CRIMINAL AND LEGAL MEANS

Політова А.С.,

кандидат юридичних наук,

заступник начальника відділу організації наукової роботи

Донецького юридичного інституту МВС України

Стаття присвячена актуальній проблемі – протидії корупції. Проаналізовано Закон України «Про запобігання корупції», міжнародні конвенції щодо протидії корупції. Досліджено погляди вчених на поняття «злочини у сфері службової діяльності» та «корупційні злочини». Надано рекомендації щодо належної законодавчої регламентації антикорупційного кримінального законодавства.

Ключові слова: корупція, корупційне правопорушення, злочини у сфері службової діяльності, корупційні злочини, протидія корупції.

Статья посвящена актуальной проблеме – противодействию коррупции. Проанализировано Закон Украины «О предотвращении коррупции», международные конвенции о противодействии коррупции. Исследованы взгляды ученых на понятия «преступления в сфере служебной деятельности» и «коррупционные преступления». Даны рекомендации, касающиеся надлежащей регламентации антикоррупционного уголовного законодательства.

Ключевые слова: коррупция, коррупционные правонарушения, преступления в сфере служебной деятельности, коррупционные преступления, противодействие коррупции.

The article is devoted to the actual theme – counteracting corruption. The Law of Ukraine «On Prevention of Corruption», international conventions on combating corruption has been analyzed. The views of scientists on the concept of «white-collar crimes» and «crimes of corruption» have been investigated. Practical recommendations as for appropriate legal changes of criminal legislation combating corruption have been provided.

Key words: corruption, white-collar crimes, crime in performance, crimes of corruption, combating corruption.